

Олександр Андросчук (Київ)

**ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО
ПОДЛУ КРИМУ ЯК РЕПРЕСИВНИЙ ТА
ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ ЗАСІБ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
(II половина XX століття)**

Вивчаючи проблему входження Криму до складу УРСР дослідники неодмінно торкаються адміністративно-територіального аспекту цієї події. Останній має, на нашу думку, кілька зрізів: особливості територіальної організації Криму, інтегрування півострова в адміністративно-територіальну систему УРСР, викликані цією подією зміни в територіальній побудові республіки. Тут, очевидно, доводиться вести мову не лише про надбання України, але й про певні втрати. Здавалося б, багата і своєрідна історія регіону неминуче мала б позначитись на його територіальній організації, знайти свій вираз у специфіці адміністративно-територіальних ланок та одиниць, їх назвах. Особливо виразно вказана своєрідність простежується в топонімії краю, і, зокрема, найменуваннях адміністративно-територіальних об'єктів.

Однак дослідникам доводиться констатувати незначну чисельність розвідок, присвячених походженню топонімів Криму, оскільки ці назви не є оригінальними, не мають історичної традиції. Адміністративна карта Криму на сьогодні рясніє об'єктами, назви яких однозначно нагадують про заідеологізоване минуле нашої держави. Уважне ознайомлення зі списком населених пунктів Кримської області, вміщеним у Класифікаторі об'єктів адміністративно-територіального устрою України

(1997 р.)¹, дає можливість виділити кілька визначальних рис, які характеризують систему назв адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів Кримської області. По-перше, значну групу складають назви, що мають прокомуністичний зміст (по два населених пункти з назвами Куйбишеве, Советське, Іллічеве, Ленінське і Леніна, Чапаєве і Чапаївка, а також Кірове, Орджонікідзе, Фрунзе, Лібкнехта, Завіто-Ленінський та ін.). До них варто додати назви з прикметником “красний” в значенні “червоний”, як колір-символ революції (по два Красноармійська та Красногвардійська). По-друге, частина найменувань, як то Восход, Северне, Кирпичне, Опитне, Почетне, мають російське походження, а тому в українській транскрипції виглядають не зовсім доречно. По-третє, для назв адміністративно-територіальних об’єктів Криму характерним є існування подвійної російсько-української номенклатури (Расвет і Світанок, Советское і Радянське). По-четверте, на карті області зустрічаються найменування, які багатократно повторюються (по три населені пункти з назвами Ізобільне, Відрадне, Завітне, Октябрське і т. п.). Водночас, не відзначаються оригінальністю назви Лінійне, Танкове, Генеральське, Дозорне, Кипарисне, Лаврове, Овочеве тощо. Маємо підстави стверджувати, що така топонімічна ситуація в Криму стала наслідком реалізації політики перейменувань, яка проводилась на півострові впродовж перших повоєнних десятиліть найвищими керівними структурами СРСР, РРФСР та УРСР.

Проблема перейменувань об’єктів адміністративно-територіального поділу до сьогодні розглядалась як складова більш загальної дослідницької теми – вивчення топоніміки півострова. Логічним, з огляду на сказане, виглядає той факт, що найвагоміші результати в дослідженні проблеми мають мовознавці, фольклористи, географи².

Окремі розвідки мають політологічний, науково-популярний характер³. Автори згаданих розробок лише побічно торкалися обставин, які сформували сучасну топонімічну ситуацію в Криму. Разом з тим вивчення значення, походження та перетворення в процесі існування топонімів поряд з мовознавчою, географічною має також історичну складову у вигляді дослідження впливу на згадані процеси заходів (перейменувань), ініційованих державними, політичними структурами. Ключові моменти перейменувань в Криму в перші повоєнні роки відтворено в статті М. Бобровиці⁴. Найважливіші нормативно-правові документи, що стосувались адміністративно-територіальних змін на півострові, наведено в довіднику, підготовленому кримськими архівістами відповідно до рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Республіканської комісії у справах депортованих народів Криму⁵.

В останній час проблема набула актуальності не лише у вигляді дослідницького інтересу, але й з огляду на суто прагматичні, політико-організаційні потреби. Кримське відділення Інституту сходознавства НАН України підготувало проект закону, який стосується відновлення топоніміки Криму, зміненої в 1944 – 1948 роках. На рівні урядових структур автономії заплановано вивчення топонімічної карти Криму, розробка нормативно-правових документів, які регулюватимуть порядок повернення історичних назв адміністративно-територіальним одиницям, населеним пунктам Криму⁶.

Враховуючи актуальність означеної теми, відсутність відповідних наукових розробок, в поданій статті в історичному зрізі розглянуто проблему перейменувань, здійснених на Кримському півострові впродовж другої половини ХХ ст., проаналізовано особливості реалізації

вказаної політики на півострові, її зв'язок із загальнополітичними кроками радянського керівництва.

Насамперед зазначимо кілька, на нашу думку, принципових моментів, які допоможуть розкрити суть політики перейменувань, втіленої партійно-державним керівництвом СРСР, РРФСР та УРСР у перші повоєнні десятиліття.

По-перше, географічні назви є важливим компонентом історичної пам'яті етнічних спільнот, який сприяє формуванню та передачі міжпоколінної інформації. Специфіка назв населених пунктів серед решти топонімів полягає в тому, що окрім комунікативної, адресної функції, вони виконують також роль своєрідного містка в минуле, викликають певні історико-культурні асоціації.

По-друге, найменування і перейменування є об'єктивним процесом, в якому відбивається епоха, що творить нові назви. З іншого – перейменування з політичним підтекстом – активно використовувались, виходячи із суб'єктивних міркувань: для впливу на процеси формування в суспільстві певної ідентичності. Це відбувалось шляхом надання ідеологічно витриманих назв новим поселенням, а також через перейменування вже існуючих об'єктів. Тут, очевидно, спостерігаємо явище, яке Е. Гобсбаум назвав “винайденою традицією”. “Винайдена традиція, – стверджує Гобсбаум, – означає певний тип суспільної практики ритуального чи символічного характеру, який звичайно регулюється прямо або опосередковано загальноприйнятими правилами, мета яких – індоктринація певних цінностей чи норм поведінки шляхом повторення”⁷. Основною метою одного з типів винайденої традиції є соціалізація певних поглядів, систем цінностей або норм поведінки. Зміна назви, зазначає мовознавець О. Суперанська, “створює ілюзію, що перед

вами новобудова, а не місто з багатівіковою історією”⁸. В такий спосіб знищувались найменування, які викликали в населення історико-культурні асоціації: разом зі зміною назви втрачалось відчуття історичного коріння, усвідомлення наступності поколінь, що полегшувало виховання нової людини.

По-третє, перейменування використовувались як засіб міфотворення – формування своєрідного пантеону героїв, прикладів для наслідування, чії імена увічнювались у назвах підприємств, вулиць, населених пунктів.

По-четверте, ліквідацію “небажаних” назв можемо розглядати в якості одного із репресивних засобів, спрямованих на обмеження політичного, культурного розвитку етносу, проти якого ці репресії спрямовані. Таким чином перейменування адміністративно-територіальних одиниць виступало логічним елементом загальнодержавної ідеології, було дієвим пропагандистським та репресивним інструментом.

Активність у справі надання населеним пунктам нових назв була характерною рисою адміністративно-територіальної політики партійно-державного керівництва протягом всього періоду існування радянської державності. Тоталітарна система з підозрою ставилась до всього, що утворювалось історично, виникало, жило за власними законами, і тому намагалася встановити над усіма цими процесами власний контроль. Традиція державного регулювання справи перейменувань походила з 20-х років ХХ ст. Згідно з постановою ВУЦВК від 17 жовтня 1923 р. перейменування населених пунктів дозволялося лише після затвердження їх ВУЦВК, відповідно до клопотань місцевих органів влади⁹. Цим документом визначалась процедура порушення, розгляду і вирішення питань, пов’язаних з перейменуваннями. Ініціатива таких змін, як правило, виходила з коридорів влади. Щоб

перейменування не виглядало штучним, воно традиційно обставлялось декораціями народного волевиявлення.

Порядок здійснення перейменувань адміністративно-територіальних об'єктів та населених пунктів, узаконений в 20 – 30-ті роки, фактично застосовувався до середини 50-х років, коли було ухвалено ряд нових законодавчих актів у цій сфері. (Закон СРСР від 11 лютого 1957 р.; Постанова Верховної Ради УРСР від 4 вересня 1956 р.; Постанова Президії Верховної Ради СРСР від 25 вересня 1964 р., Указ Президії Верховної Ради УРСР від 28 червня 1965 р.)¹⁰. Наведені факти засвідчують стабільність інтересу з боку владних структур до проблеми перейменувань, а також прагнення максимально централізувати вирішення цих питань, шляхом запровадження відповідного законодавства. В цьому сенсі заходи другої половини 40 – 60-х років стали логічним продовженням подібних акцій попереднього періоду.

Усі вищезазначені принципові моменти знайшли свої конкретні прояви в історії з перейменуваннями в Криму. Водночас реалізація вказаної політики на півострові мала свої особливості. Перші масові зміни в назвах адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів Криму були частиною потужної хвилі перейменувань, які розпочалися ще в 1941 – 1944 рр. Протягом 1 січня 1941 – 1 вересня 1946 рр. на території тогочасної УРСР було проведено близько 5 тисяч перейменувань (включаючи перейменування сільських рад)¹¹. Активні процеси зміни назв охопили практично всі регіони України. Характерним для всіх областей стало перейменування тих населених пунктів, назви яких мали іншомовне походження (німецьке, татарське, польське тощо)¹².

Переименування населених пунктів Кримського півострова стали складовою ланкою репресивних заходів, розпочатих постановою ДКО від 11 травня 1944 р. про масову депортацію кримськотатарського населення. Така ж доля спіткала греків, болгар, вірменів Криму. Маємо підстави стверджувати, що наступні в часі реформи адміністративно-територіального поділу півострова мали безпосереднє відношення до згаданих репресивних кроків влади і були їх продовженням. Указом Верховної Ради РСФРР № 621/8 від 14 грудня 1944 р. було перейменовано 11 з 26 районів та їх райцентрів, які мали іншомовне (татарське, німецьке) коріння: Ак-Мечеть, Ак-Шейх, Біюк-Онлар, Курман-Кемельчі, Карасубазар, Сейтлер, Лариндорф, Фрайдорф. Серед нових назв майже половину складала типова радянська термінологія: Октябрське, Советський, Первомайське, Красногвардійське¹³. Ключовим моментом стало перетворенням Кримської АРСР у звичайну область в складі РРФСР (Закон СРСР від 25 червня 1945 р. “Про ліквідацію Чечено-Інгушської АРСР і про перетворення Кримської АРСР в Кримську область”)¹⁴.

Указом Президії Верховної Ради РСФРР № 619/3 від 21 серпня 1945 р. були санкціоновані чергові масові перейменування сільських рад і населених пунктів Криму, назви яких мали татарське, а також німецьке, грецьке, болгарське походження. Загалом було перейменовано 333 об'єкти адміністративно-територіального поділу¹⁵. В офіційних документах перейменування пов'язувалися зі зміною складу населення Криму. На кінець літа 1945 р. серед назв 409 сільських рад Кримської області вже не було жодної татарської¹⁶.

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради РРФСР № 745/3 від 18 травня 1948 року було перейменовано ще 1062 населені пункти. В цей час нові назви отримало багато

хуторів. Серед нових найменувань домінували нейтральні, а також типово радянські назви: по кілька Победних та Октябрських, а ще Красний Крим, Пролетарка, Пятилетка, Радянське, Піонерське, Червоне, Табачне, Ударне, Резервне, Тракторне, Танкове, Кормове. Частину склали меморіальні назви: Маяковське, Ленінське, Чкалове, Кірове, Куйбишеве, Чапаївка, Пирогове, Толстове, Суворове, Ломоносове тощо¹⁷. Водночас, збережені в офіційному вжитку поодинокі історичні назви, виглядали індивідуальними і виключними на загальному одноманітному тлі. У зазначений період були ліквідовані і ті назви, що походили від етнонімів (Татарівка, Татаринове, Чехи, Молдова, Литва, Шведівка, Германівка, Італьянка і т. ін.). Характерною рисою цієї хвилі перейменувань була відносно незначна кількість нових назв відверто ідеологічного спрямування.

Кримський дослідник М. Бобровиця переповів сценарій, за яким відбувалися перейменування в Криму в перші повоєнні роки. “З Москви Кримському обкому партії доручили підготувати проекти указу. Обком обговорив проблему і доручив очолити роботу найбільш грамотному зі своїх членів – редакторові партійної газети. Той... – відповідальному секретарі... Коли в пам’яті відповідального секретаря вичерпались людські імена – Миколаївка, Новомиколаївка, Іванівка, Новоіванівка, Володимирівка, Петрівка, Семенівка і т.д., він пустив у дію садово-городню, сільськогосподарську і взагалі географічну тематику – так народилися Овочево, Городне, Сінокосне, Випасне, Пшеничне, Кукурудзяне... А потім – Орлине і Соколине, Перевальне і Перевалівка, Нагірне і Підгірне, Синьокам’янка і Червонокам’янка... Коли ж і ця тема була вичерпана, він переривши редакційну шафу, знайшов військовий довідник, і пішли Гвардійське, Батальне,

Героївське, Бастіонне, Партизани, Лазо, Фурманове, Чапаєве. Завдання Москви було успішно виконано і навіть перевиконано”¹⁸. Попри анекдотичність описаної ситуації, вона все ж має реальне підґрунтя. Одним з наслідків цього стала неймовірна для такої невеликої території кількість повторів у назвах населених пунктів: в 1960 р. у Криму було 5 Василівок, 5 Веселих, 6 Широких, 7 Калинівок і 7 Лугових¹⁹. Усього в Криму з понад тисячі назв населених пунктів третина – 358 селищ і сіл мали двійників і трійників²⁰.

В 1948 р. відповідними міністерствами були змінені назви більшості радгоспів, а Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14 січня 1952 р. перейменовані залізничні станції на території Кримської області. Проте, багато санаторіїв, окремі радгоспи, населені пункти і, особливо, природні об’єкти (ріки, гори, озера, бухти) зберегли старі, “незрозумілі більшості населення Криму”, назви. Таким чином поетика кримських назв, що формувалась віками і увібрала в себе топоніми тюркського, грецького, російського, українського походження була зруйнована.

У Криму в цей час склалась особлива ситуація з перейменуваннями. На відміну від решти регіонів, де, завдяки колективній пам’яті, а також простій звичці місцевого населення, історичні назви довгий час продовжували існувати у вжитку паралельно з штучнонасадженими, на півострові така ситуація була принципово неможливою, оскільки етнос-творець згаданої топоніміки був виселений. З іншого боку, нове населення не засвоювало старих назв, не створювало нових, лише рідко приносячи з собою власні назви чи переінакшуючи у більш зрозумілу для себе форму старі топоніми. Переселенці прибували в Крим одночасно з присвоєнням нових найменувань. Як результат, важко вести мову про системність таких назв, оскільки відбувалася

не поступова еволюція єдиної системи, а різке її порушення через зміну населення й масові перейменування²¹.

Поповнення географічної карти півострова безликою топонімікою радянської епохи продовжувалось і після входження області до складу УРСР в 1954 році. Вказаний рік позначився одним з найбільш помітних перейменувань повоєнного періоду: 16 січня 1954 року на відзначення 300-річчя “возз’єднання” України з Росією і як визнання заслуг Богдана Хмельницького місто Проскурів було перейменовано у Хмельницький, а Кам’янець-Подільську область – в Хмельницьку. Цього ж року Указом Президії Верховної Ради УРСР від 14 жовтня 1954 р. у зв’язку з 100-річчям оборони Севастополя під час Кримської війни і на відзначення заслуг в цій обороні адмірала П.С. Нахімова один з міських районів Севастополя було перейменовано на його честь (Нахімовський)²². Наведені факти засвідчують необхідність розгляду заходів з перейменування в широкому політичному контексті.

В грудні 1954 року на імя секретаря ЦК КПУ О. Кириченка надійшли пропозиції стосовно перейменувань, підписані секретарем Кримського обкому партії Д. Полянським та головою облвиконкому М. Кузьменком. Пропонувалось ліквідувати такі історичні назви населених пунктів як Гурзуф, Місхор (“Півсела”), Китай (“Селище”), Джугель (“Ласка”), назвавши їх відповідно Пушкін, Дніпровське, Некрасовка, Дружне²³. Окремі з цих пропозицій були реалізовані у вересні 1955 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 7 вересня 1955 р. селище Алупка-Сара Ялтинської міської ради було перейменоване в Шевченкове, селище Аян – в Родниківку, Антай – в Новоселівку²⁴. Планувалось перейменувати 30 географічних об’єктів. Частина з них зберегла поетичність своїх назв в російському перекладі (Медвідь-гора, Залізні

ворота, Одинока скеля). Нові типово радянські назви, серед яких 13 – меморіальних, пропонувались 31 радгоспу, а також санаторіям та будинкам відпочинку²⁵.

Про ігнорування історичних, культурних, етнографічних традицій, яким супроводжувалось перейменування, яскраво свідчить історія з меморіальними назвами. Спочатку топонімічне вшанування виглядало проявом щирої поваги і співчуття до тих лідерів революційного руху, що віддали за нього своє життя. Проте з часом культ пам'яті перетворився в “культ вождів”²⁶. З'явилися назви на честь живих діячів. Реаліями стали географічні об'єкти з назвами типу село Ворошиловське Комінтернівської сільської ради Будьонівського району Сталінської області, або ж село Кірове Кіровської сільської ради Ленінського району Кримської області.

На середину 50-х років ХХ ст. описані явища досягли таких масштабів, що примусили саме партійне керівництво накладати певні обмеження на бажання увічнити окремі постаті на географічній карті. 11 вересня 1957 р. Президія Верховної Ради СРСР видала Указ “Про впорядкування справи присвоєння імен державних і громадських діячів краям, областям, районам, а також містам та іншим населеним пунктам, підприємствам, колгоспам, установам і організаціям”. Указом заборонялось присвоєння імен діячів при їх житті, а дозволялось лише посмертно по відношенню до особливо видатних постатей. В документі вказувалось на доцільність проведення перейменування населених пунктів, установ та організацій, яким були присвоєні імена нині живих державних і громадських діячів.²⁷ Після схвалення згаданого документу виконкоми обласних Рад розпочали активно приймати відповідні.

Протягом 1957–1958 рр. в Україні було перейменовано 64 населених пункти, пов'язані з ім'ям К. Ворошилова, 37

поселень, які носили ім'я М. Будьонного, 28 – Г. Петровського. Змінили свої назви 6 поселень, поійменованих на честь М. Хрущова, кілька поселень, які носили імена Д. Мануїльського, Г. Жукова, А. Мікояна²⁸. Рішенням виконавчого комітету Кримської обласної ради депутатів трудящих від 3 листопада 1957 року три населені пункти, назви яких пов'язувались з ім'ям М. Будьонного, були перейменовані відповідно в Лугове, Нагірне і Широке. Село Ворошилове стало Знам'янкою, а Мокроусове – Комсомольським²⁹. В свою чергу Рада Міністрів УРСР та виконкоми обласних Рад депутатів трудящих займались справою надання нових імен підприємствам, установам, колгоспам. Остання група була особливо чисельною. В цей час піонерський табір “Артек” був позбавлений імені Молотова, натомість названий на честь В. Леніна.

В кінці 50-х років до справи перейменувань активно долучилась місцева влада. Відповідно до постанови Президії Верховної Ради УРСР від 4 вересня 1956 р. окремі питання адміністративно-територіального поділу передавалися на вирішення виконавчих комітетів обласних Рад депутатів трудящих. Такому кроку передувало ретельне зважування всіх обставин справи. Вище партійне та державне керівництво виходило, насамперед, з того, що адміністративно-територіальний поділ належить до такої сфери державно-правових відносин, де зайва децентралізація могла б завдати певної шкоди, ставши на заваді роботі державного апарату. Тому облвиконкоми зобов'язані були регулярно інформувати про зміни в адміністративно-територіального поділі областей і висилати в Президію Верховної Ради УРСР свої рішення з цих питань. З цього часу “Відомості Верховної Ради УРСР” почали вмішувати інформацію про рішення облвиконкомів щодо змін в адміністративно-територіальному поділі відповідних

областей, в тому числі і про перейменування сіл та сільських рад. Одним з перших подібних заходів у Криму, ініційованих обласною владою, стала зміна найменування районного центру Сім Колодязів, який отримав назву Леніне³⁰. Рішенням виконавчого комітету Кримської обласної ради депутатів трудящих від 9 серпня 1957 р. було перейменовано населені пункти Колосівської сільської ради Джанкойського району, які мали іншомовне походження: Бюок Наймон (Рівне), Каранки (Герої Сиваша), Катанай (Сторожове), Самай (Сінокосне), Тоук (Заяче), Тюб-Тюбе (Дальній), Тюб-Алгази (Куликівка). Поселення Чирик Ново-Кримської сільської ради було перейменоване у Чапаєве³¹.

У вересні 1958 р. рішенням Кримського облвиконкому отримало нові назви близько 70 населених пунктів. В цей час власних назв набули поселення, які виникли навколо радгоспів, підприємств, курортів. Так селище центральної садиби радгоспу “П’ятиозерний” отримало назву Совхозне, селище радгоспу “Залісся” – Залісся, селище санаторію “Утес” – Уютне, селище будинку відпочинку “Понизівка” – Понизівка, селище Нікітського ботанічного саду – Ботанічне тощо. Одночасно зазнали зміни у назвах поселення Кокози (Знойне), Карача-Китай (Озурне), Нейлебен (Восход), Турбай (Пасічне), Чучак (Віддалене), Архедерес (Миндальне), Джіміет (Дорожне). Назви ще чотирьох населених пунктів було уточнено³².

Наступним етапом масштабних перейменувань став початок 60-х років, коли досягла апогею критика культу особи Сталіна. Розпочинається цей процес на теренах України в 1961 – 1962 рр. з Указу Президії Верховної Ради УРСР від 4 листопада 1961 р. про перейменування Сталінського району міста Києва.³³ Загалом з інформації, поданої головою Президії Верховної Ради УРСР Д. Коротченком, впливало, що протягом 1924-1953 рр. в

республіці адміністративно-територіальним одиницям різного рівня було надано 56 назв, пов'язаних з ім'ям Сталіна, в тому числі області, місту, економічному адміністративному району. Крім цього ім'я Сталіна носили 9 районів, 31 населений пункт, 13 виборчих округів, а також десятки колгоспів, радгоспів, промислових підприємств, установ та організацій³⁴. Відзначимо, що ім'я “батька народів” не було настільки розтиражоване в Криму. В цей час фактично були перейменовані лише міські райони в Керчі і Севастополі, які носили його ім'я (Указ Президії Верховної Ради УРСР від 5 листопада 1961 року).³⁵

В 60-х роках активно впорядковувались назви, які повторювались в межах одного району. Особливо гостро така проблема постала після укрупнення сільських районів у 1962 р. На території Кримської області їх кількість скоротилася удвічі: з 21 до 10. В нових територіальних межах до одного району часто входило по кілька однойменних населених пунктів, що вносило плутанину в роботу районних організацій і, особливо, поштового зв'язку. Виходячи з цього, рішенням Кримського облвиконкому у квітні 1963 року було перейменовано понад 40 населених пунктів,³⁶ а в лютому наступного року – ще 13 поселень³⁷. Так на карті півострова з'явилися Геройське, Лікарственне, Айвове, Кукурудзяне і т.п. При цьому варто наголосити на особливості ситуації в Криму. Нагадаємо, що в середині 40-х років карта півострова поповнилась типовими радянськими найменуваннями, серед яких було чимало однакових. В кінці 50-х – на початку 60-х років ці назви теж припинили своє існування, в результаті проведення описаних вище заходів. Характерною в цьому плані може бути історія перейменування села Макут Бахчисарайського району, яке спочатку стало Будьонівкою, а згодом – Луговим (одним з чотирьох, які існують в Криму

сьогодні). Інший приклад такої трансформації: Мангуш – Партизанське – Прохолодне. Таким чином, протягом кількох десятиліть історична назва змінювалась принаймні двічі.

Процес перейменувань адміністративно-територіальних одиниць, в цілому можна охарактеризувати як перманентний. Виняток становили незначні часові періоди, коли проводились переписи населення і спеціальними законодавчими актами заборонялося проводити будь-які адміністративно-територіальні перетворення.

Вся кампанія перейменувань адміністративно-територіальних одиниць в 40-60-і роки набула ознак епідемії. Цитований вище М. Боровиця відзначає, що з карти Криму були стерті 1400 споконвічних історичних міст і сіл. До них слід додати більше 1000 змінених гідронімів, назв гір, ландшафтних пам'яток, об'єктів. На щастя частина проєктів залишилась нереалізованими, як наприклад плани перейменувати Ізмаїл в Славоруський, Херсон в Придніпровськ, Мукачеве в Октябрський, Хуст в Красногірськ (1950 р.)³⁸, Проскурів у Сталіноподільськ, а Кам'янець-Подільську область – в Сталіноподільську³⁹. Вдалося відстояти і декотрі найбільш відомі ойконіми Криму, наприклад завадити перейменуванню Ялти в Червоноармійськ, а Бахчисаря в Пушкінград⁴⁰.

Руйнуючи топонімічну систему Криму, котра стала спільним витвором багатьох народів, влада намагалась знищити той слід, який ці народи залишили на цій землі (принагідно знищувались і самі народи), а також їх історичну пам'ять. Описані вище процеси з повним правом можемо назвати типовими для більшості регіонів України. Тому державної ваги набуває сьогодні завдання повернення адміністративно-територіальним одиницям та населеним пунктам історичних назв, що були ліквідовані вольовими рішеннями влади. Ця справа вже частоко розпочата. У

Закарпатській області 27-ми населеним пунктам повернуто історичні назви, у Чернівецькій – 4-м⁴¹. З огляду на повернення до Криму татарського населення справа відновлення історичних назв на півострові стає дедалі актуальнішою.

¹ Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України. – К., 1997. – Т.1. – С.4-31.

² Суперанская А. Что такое топонимика? Серия “Литературоведение и языкознание” / Отв. ред. Г. Степанов. – М.: Наука, 1985. – 176 с.; Суперанская А., Исаева З., Исакова Х. Топонимия Крыма. Часть 1: Введение в топонимию Крыма. – М., 1995. – 216 с.; Абкадиров Р. Геотопонімічна індикація господарсько-культурних типів освоєння Криму. Автореф. дис... канд. геогр. наук. – К., 2001. – 19 с.

³ Лукінюк М. Міф про “російськість” Криму. Топонімічний аспект // Віче. – 2003. – №5. – С. 62-67; Лукінюк М. Зміна історичних топонімів як засіб російщення Криму // Душею завжди з Україною. Пропам'ятний збірник на пошану українського правника і політолога Володимира-Юрія Даниліва. – Київ-Торонто, 2003. – С.333-334.

⁴ Бобровица Н. Язык земли или... указ? Топонимика Крыма: история, поэтика, политика // Зеркало недели. – 1996. – 14 декабря.

⁵ Административно-территориальные преобразования в Крыму. 1783-1998 гг. / Справочник. – Симферополь, 1999. – 464 с.

⁶ Бобровица Н. Язык земли или... указ? Топонимика Крыма: история, поэтика, политика // Зеркало недели. – 1996. – 14 декабря.

⁷ Цит. за: Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К., 1999. – С. 112.

⁸ Суперанская А. Что такое топонимика? Серия “Литературоведение и языкознание” / Отв. ред. Г. Степанов. – М., 1985. – С. 144.

⁹ Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1923. – №37. – Ст.515.

- ¹⁰ Ведомости Верховного Совета СССР. – 1957. – № 4. – Ст. 80; Відомості Верховної Ради УРСР. – 1956. – №8. – Ст.138; Ведомости Верховного Совета СССР. – 1964. – №45. – Ст.506.; Відомості Верховної Ради УРСР. – 1965. – №28. – Ст.457.
- ¹¹ Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. – К.,1947. – С.880-958.
- ¹² Див.: Відомості Верховної Ради УРСР. – 1947. – №1-8.
- ¹³ Кримські татари. 1944-1994 рр. Статті. Документи. Свідчення очевидців / Відп. ред. Ю.З. Данилюк. – К., 1995. – С.76-77.
- ¹⁴ Административно-территориальные преобразования в Крыму. 1783-1998 гг. / Справочник. – Симферополь, 1999. – С. 398.
- ¹⁵ Там само. – С. 399-412.
- ¹⁶ РСФСР. Административно-территориальное деление на 1 июля 1945 г. – М.,1945. – С. 178.
- ¹⁷ Административно-территориальные преобразования в Крыму. 1783 – 1998 гг. / Справочник. – Симферополь, 1999. – С. 413-435.
- ¹⁸ Бобровица Н. Язык земли или... указ? Топонимика Крыма: история, поэтика, политика // Зеркало недели. – 1996. – 14 декабря.
- ¹⁹ Лукінюк М. Міф про “російськість” Криму. Топонімічний аспект // Віче. – 2003. – № 5. – С. 66.
- ²⁰ Бобровица Н. Язык земли или... указ? Топонимика Крыма: история, поэтика, политика // Зеркало недели. – 1996. – 14 декабря.
- ²¹ Суперанская А., Исаева З., Исакова Х. Топонимия Крыма. Часть 1: Введение в топонимию Крыма. – М., 1995. – С. 51, 107.
- ²² Відомості Верховної Ради УРСР. – 1954. – №7. – Ст.158.(С. 160).
- ²³ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.30. – Спр.3889. – Арк.24.
- ²⁴ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1955. – №4. – С.37.
- ²⁵ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 30. – Спр.3889. – Арк.24.

- ²⁶ Петрунько О. Имя на карте // Коммунист. – 1989. – №15. – С. 83.
- ²⁷ Ведомости Верховного Совета СССР. – 1957. – № 19. – Ст. 494.
- ²⁸ Підраховано за матеріалами Відомостей Верховної Ради УРСР за 1957-1958 рр.
- ²⁹ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1957. – № 10. – С. 206.
- ³⁰ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1957. – № 5. – С. 128.
- ³¹ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1957. – № 7-8. – С.176-177.
- ³² Відомості Верховної Ради УРСР. – 1958. – № 9. – С.229-231.
- ³³ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 47. – Ст. 527.
- ³⁴ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.31. – Спр.1879. – Арк.69-70.
- ³⁵ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 47. – С.528.
- ³⁶ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1963. – № 21. – С. 552.
- ³⁷ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1964. – № 15. – С. 214.
- ³⁸ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр. 29. – Арк. 186-188.
- ³⁹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1975. – Арк. 1, 2.
- ⁴⁰ Лукінюк М. Міф про “російськість” Криму. Топонімічний аспект // Віче. – 2003. – № 5. – С. 64.
- ⁴¹ У фарватері державної етнополітики України // Літературна Україна. – 1999. – 23 грудня.